

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента
Фінагєєва Валерія Олександровича на дисертацію Висотенко Юлії Вікторівни
«Розслідування крадіжок, учинених злочинними групами», поданої на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 –
кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-
розшукова діяльність

Відгук підготовлено на підставі вивчення рукопису дисертації
Висотенко Юлії Вікторівни «Розслідування крадіжок, учинених злочинними
групами», автореферату дисертації та наукових праць здобувача, опублікованих
за темою дослідження. Дисертація являє собою рукопис обсягом 278 сторінок
та складається з анотації, вступу, трьох розділів, об'єднаних у дванадцять
підрозділів, висновків, списку використаних джерел (270 найменування) та
додатків.

Актуальність обраної теми дослідження. Утвердження України як правової
та демократичної держави європейського зразка передбачає ефективний механізм
реагування на сучасні виклики й загрози, забезпечення належного правопорядку.
Однією з головних умов захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства й
держави є підвищення результативності протидії злочинності, зокрема
криміналістичними методами та засобами.

Поміж небезпечних кваліфікованих ознак сучасної злочинності
визначальними є корислива мотивація та груповий характер. Такі діяння
посягають на одне з фундаментальних конституційних благ – право власності.

Упродовж останніх років кількість виявлених злочинних груп і вчинених
ними злочинів, зокрема проти власності, не дає підстав оптимістично оцінювати
перспективи поліпшення криміногенної ситуації загалом.

ВДСД НАВС	
№, №	1610
05	03
2021 р.	
кількість аркушів:	
срн. док.	11 додаток —

Згідно з даними Єдиного звіту про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора, протягом 2017 року зареєстровано 523,9 тис. кримінальних правопорушень, з яких 334,4 тис. (63,8 %) – злочини проти власності, з них 261,1 тис. (49,8 %) – за фактами крадіжок чужого майна, 5,7 тис. крадіжок, учинених групою осіб; 2018 року – 487,1 тис. кримінальних правопорушень, з яких 303,1 тис. (62,2 %) – злочини проти власності, з них 238,4 тис. (49 %) – за фактами крадіжок чужого майна, 4,9 тис. крадіжок, учинених групою осіб; 2019 року – 444,1 тис. кримінальних правопорушень, з яких 256,5 тис. (57,8 %) – злочини проти власності, з них 197,4 тис. (44,5 %) – за фактами крадіжок чужого майна, 3,1 тис. крадіжок, учинених групою осіб. 2020 року на території України зареєстровано 360,6 тис. кримінальних правопорушень, з яких 189,1 тис. (52,5 %) – злочини проти власності, 138,5 тис. (38,3 %) – за фактами крадіжок чужого майна, 2,8 тис. крадіжок, учинених групою осіб.

Такі статистичні дані засвідчують недостатню ефективність засобів і методів, які використовують у протидії аналізованій категорії протиправних діянь. Успішне розслідування кримінальних проваджень за фактами крадіжок, учинених злочинними групами, обумовлене своєчасністю, законністю та обґрунтованістю рішення про початок кримінального провадження, повнотою і точністю виявлених та зафіксованих слідів злочину, наявністю інформації про осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, належним ужиттям заходів, спрямованих на розшук викраденого майна, а також наявністю в слідчих необхідних знань і практичного досвіду щодо розслідування аналізованої категорії кримінальних правопорушень.

Дисертаційне дослідження характеризує прямий зв'язок з науковими програмами, планами, темами, що впливає з Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015; Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015; п. 7 Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України

на період 2015–2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 року № 275; Пріоритетних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр. (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 р., протокол № 28). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 29 жовтня 2015 року (протокол № 20) і зареєстровано Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 1064, 2015 рік).

Зазначені обставини дозволяють стверджувати, що дослідження питання розслідування крадіжок, учинених злочинними групами є одним із важливих та пріоритетних напрямків у науковому пошуку.

Можна продовжувати перелік обставин, які зумовлювали необхідність розвитку рецензованого напрямку дослідження, його реалізації у новому кримінальному процесуальному праві України, впливу на перспективу його подальшого розвитку, але вже перелічених достатньо для кваліфікації проведеного дисертаційного наукового дослідження як актуального.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Метою дисертації автором визначено розроблення теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо розслідування крадіжок, учинених злочинними групами. (с. 18 дис.). Для досягнення зазначеної мети було виокремлено відповідну кількість окремих завдань (с. 18-19 дис.) Сформульовані в дисертації та публікаціях здобувача наукові положення, висновки та рекомендації, спрямовані на вирішення постановленої мети і розв'язання зумовлених нею завдань, в цілому є обґрунтованими та переконливими. Їх теоретичний фундамент становлять наукові положення та дані, одержані як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками у різних галузях правових знань, зокрема теорії права і держави, кримінального матеріального і процесуального права та інших галузей права, перелік джерел яких наведений у списку їх використання (с. 26 дисертації). Про обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дослідженні, свідчить і ґрунтована емпірична база, на яку спирається

дисертант, а це: систематизовані матеріали Єдиного звіту про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора за період 2017–2020 років; узагальнені результати вивчення матеріалів 350 кримінальних проваджень за фактами крадіжок, учинених злочинними групами впродовж 2015–2020 років; узагальнені результати вивчення матеріалів Єдиного реєстру судових рішень (90 вироків суду за період 2011–2018 років); зведені дані опитування слідчих Національної поліції України (350 респондентів з міста Києва, Вінницької, Запорізької, Дніпропетровської, Житомирської, Київської, Кіровоградської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Хмельницької та Чернігівської областей); огляди судово-слідчої практики, офіційні звіти й довідки, а також інший практичний матеріал підрозділів Національної поліції України. Також використано особистий досвід автора, набутий за період роботи в слідчих підрозділах ГУ МВС України у м. Києві.

Про достатній діапазон вивчення дисертантом наукових підходів щодо розслідування крадіжок, учинених злочинними групами свідчить список використаних ним наукових, нормативних та правозастосовних джерел, який нараховує 270 позицій. В роботі ведеться полеміка щодо ряду наукових проблем. Це дозволило дисертанту навести вагомі аргументи на користь основних положень, які відстоюються у роботі. Отримання нових наукових результатів та їх обґрунтування у значній мірі було забезпечено використанням належного методологічного інструментарію дослідження. Зокрема, автором використовувався комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, які застосовуються в правовій науці (с. 3-4 автореферату). Вони застосовувались комплексно, з урахуванням їх взаємозв'язку і взаємозалежності, що, зрозуміло, сприяло забезпеченню повноти і всебічності проведеного дослідження, а також об'єктивності отриманих результатів. Наведене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення і висновки, сформульовані у дисертації, у своїй основі є обґрунтованими і з ними є всі підстави погодитися. Про це свідчить і проведений нами аналіз змісту дисертації.

Здобувач, з погляду опонента, правильно сформулював об'єкт та предмет дослідження.

Наукова новизна одержаних в ході дослідження результатів на загальному рівні полягає насамперед у тому, що робота є одним із перших в Україні монографічних досліджень теоретичних і практичних питань методики розслідування крадіжок, учинених злочинними групами. Автором сформульовано та обґрунтовано низку положень, висновків і пропозицій, що характеризуються науковою новизною і мають значення для криміналістики, кримінальної процесуальної науки, а також діяльності органів досудового розслідування і суду.

Так, цілком обґрунтованою видається позиція дисертанта щодо змісту криміналістично значущих ознак злочинної групи; розроблено типологію правопорушників, які вчиняють крадіжки в складі злочинної групи, для чого виокремлено вікові, професійні, групові, психологічні й інші криміналістично значущі ознаки (с. 71-73 дис.).

Сформульовано організаційно-тактичні засади розшуку викраденого майна й надано рекомендації з організації такої діяльності, зокрема здійснено розподіл такої діяльності за чотирма напрямками з обґрунтуванням алгоритмів дій за кожним (як процес взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами й підрозділами Національної поліції України, спрямований на встановлення місцезнаходження викраденого майна, його вилучення та повернення власнику; як тактичний прийом проведення окремих слідчих (розшукових) дій /огляд, обшук/; як тактичну операцію «Розшук викраденого майна» (с. 141 дис.).

Наукові положення, висновки та пропозиції сформульовані у частині «удосконалено» та «дістало подальший розвиток» також мають достатній рівень обґрунтованості. Заслужують на увагу пропозиції щодо розкриття :

– рекомендації стосовно тактичних особливостей проведення допитів потерпілих і свідків під час розслідування крадіжок, учинених злочинними групами (с. 175-197 дис.);

– систематизація типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування крадіжок, учинених злочинними групами, пропозиції щодо напрямів їх вирішення (с. 111-127 дис.);

– підходи до побудови слідчих версій з огляду на слідчу ситуацію на початковому етапі розслідування та особливості планування розслідування (с. 127-141 дис.);

– теоретичні й практичні рекомендації щодо використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок, учинених злочинними групами, а саме під час проведення експертиз, залучення спеціалістів для надання консультацій та допомоги в проведенні слідчих (розшукових) дій (с. 209-231 дис.).

Такі результати дослідження свідчать про те, що дисертант вирішив складні проблеми, які стосуються розслідування крадіжок, учинених злочинними групами.

Основні висновки та пропозиції, які містяться у дисертаційному дослідженні, викладені у чотирнадцяти наукових публікаціях, серед яких три статті – у журналах, включених МОН України до переліку фахових видань з юридичних наук, дві статті – у міжнародних наукових виданнях (Республіка Польща, Словацька Республіка), а також у восьми тезах, опублікованих у збірниках доповідей науково-практичних конференцій, а також у навчальному посібнику іноземною мовою (підготовленому в співавторстві).

Дисертація та автореферат відповідають вимогам МОН України. За своїм змістом автореферат є ідентичним основним положенням тексту дисертаційного дослідження.

У цілому науковий рівень рецензованої роботи дозволяє надати виключно позитивну оцінку **змісту дисертації**, визнати її завершеною науковою працею, яка характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувача у науку криміналістики.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані за результатами дисертаційної роботи положення мають теоретичне, прикладне значення та можуть бути використані у:

– практичній діяльності органів досудового розслідування – для безпосереднього використання розроблених рекомендацій слідчими Національної поліції України під час розслідування крадіжок, учинених злочинними групами;

– освітньому процесі – для підготовки лекцій, навчальних програм, тестових завдань, під час проведення різних видів занять з дисциплін «Криміналістика», «Методика розслідування кримінальних правопорушень», «Слідчий огляд»;

– науково-дослідній роботі – для подальшого дослідження проблем та розроблення науково обґрунтованих положень і рекомендацій з питань розслідування крадіжок, учинених злочинними групами.

Таким чином, результати наукового дослідження дисертанта можуть бути використані при вирішенні широкого кола проблем наукового, правозастосовного та навчально-виховного характеру і саме в цьому полягає їх практична значущість.

Аналіз та оцінка змісту дисертації. Ознайомлення зі змістом дисертації дає підставу для твердження, що вона характеризується логічним і чітким змістовим наповненням, науково коректними та переконливими висновками. Її *розділ 1 «Криміналістична характеристика крадіжок, учинених злочинними групами»* можна назвати базисом роботи, її «загальною частиною», оскільки у ньому закладено фундамент для подальшого дослідження питань розслідування крадіжок, учинених злочинними групами. Даний розділ присвячено аналізу наукових досліджень цієї проблеми, визначенню поняття та структурні елементи криміналістичної характеристики крадіжок, учинених злочинними групами (с. 25-110 дисертації).

Проведений нами аналіз першого розділу дає підставу для висновку, що викладені у ньому положення та сформульовані дисертантом у підсумку

висновки становлять основу (вихідні положення) для проведення дослідження вже безпосереднього розслідування крадіжок, учинених злочинними групами.

У розділі 2 *«Особливості початкового етапу розслідування крадіжок, учинених злочинними групами»* містяться три підрозділи, що присвячені вирішенню типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування, побудові слідчих версій та аналізу особливостей планування розслідування, а також заходам, пов'язаним з організацією розшуку викраденого майна. Так, автором запропоновано власне бачення такої науковій категорії, як «типова слідча ситуація початкового етапу розслідування крадіжок, вчинених групою осіб», яка являє собою сукупність обставин, подій та процесів, зумовлених специфічними ознаками вчиненого кримінального правопорушення та особливостями обраних особою, яка проводить досудове розслідування, криміналістичних засобів та методів, з метою усунення негативних наслідків та забезпечення швидкого розкриття та всебічного і повного розслідування кримінального правопорушення.

Автором звернута увага на типові версії, які висуваються при вчиненні даної категорії злочинів, а також запропоновані конкретні алгоритми та послідовності у обраних комплексах слідчих (розшукових) дій.

У розділі 3 *«Проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування крадіжок, учинених злочинними групами»* міститься чотири підрозділи та присвячений дослідженню питань щодо організації і тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій (огляд місця події, допит). Так, дисертантом сформульовано рекомендації щодо заходів, спрямованих на покращення результатів, отриманих під час огляду місця крадіжки (с. 157-175 дисертації).

Окреслено типові слідчі ситуації під час допиту потерпілого, визначення та врахування яких суттєво позначатиметься на результатах допиту (с. 175-197 дис.).

Окремо зосереджено увагу на особливостях використання спеціальних знань. Зазначено, що основними формами використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами вчинення крадіжок злочинною групою є: безпосереднє використання слідчим спеціальних знань у науці, техніці, мистецтві чи ремеслі; консультаційна допомога спеціаліста без залучення його до безпосередньої участі в проведенні слідчих (розшукових) дій; участь спеціаліста в слідчих (розшукових) діях; призначення судових експертиз; призначення ревізій.

Зрозуміло, що не всі наукові положення і висновки, що містяться у дисертації мають винятково новаційний характер і становлять авторську новизну та й не зі всіма, на нашу думку, беззастережно можна погодитися. Так, високо оцінюючи дисертаційне дослідження, не можемо не відзначити, що воно містить положення та висновки, які мають дискусійний характер чи вимагають додаткового обґрунтування, яке сподіваємось почути під час його прилюдного захисту, зокрема:

1. Дисертантом задекларована тема дослідження «Розслідування крадіжок, учинених злочинними групами». Перший розділ має назву: «Криміналістична характеристика крадіжок, учинених злочинними групами». На нашу думку, автору необхідно було розглянути також (хоча б одним підрозділом), а відповідно і змінилася б назва розділу, теоретико-методологічну основу дослідження. Саме у першому розділі здобувач повинен окреслювати основні етапи наукової думки за розв'язуваною проблемою, стисло, критично висвітлюючи роботи попередників, повинен вирізнити ті питання, що залишились невирішеними і, отже, визначити своє місце у розв'язанні проблеми (завдання). Вважаємо, що питання теоретико-методологічних основ є фундаментом для визначення стану наукової розробленості теми дисертації. Це б дозволило автору здійснити більш комплексне дослідження в «царині» криміналістики.

2. Деякі пояснення під час прилюдного захисту необхідно почути від здобувача і відносно наукової новизни одержаних результатів. Так, автором у рубриці «вперше» (с. 20 дис.) зазначено, що нею «розроблено наукові засади внутрішньовидової криміналістичної методики розслідування крадіжок, учинених злочинними групами, що містять практичні рекомендації стосовно організації початкового етапу розслідування, проведення слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань». Тобто, до цього часу ніхто не займався внутрішньовидовою методикою? Це ж стосується іншого елемента наукової новизни, а саме, автором «окреслено зміст способу крадіжки злочинною групою та запропоновано систему класифікаційних критеріїв щодо способу крадіжки, учиненої злочинною.... Тобто автором вперше розкрито способи вчинення таких злочинів.

3. У підрозділі 3.3. дисертації автор досить ґрунтовно розглядає найбільш ефективні тактичні прийоми, що застосовуються при допиті підозрюваних у вчиненні злочинів, досліджуваної категорії, до яких відносить такі: створення враження у допитуваного про повну обізнаність слідчого про злочинну діяльність як групи загалом, так і кожного її окремого учасника; роз'яснення обставин, які пом'якшують покарання; пред'явлення доказів із застосуванням фактору раптовості; одночасний /паралельний/ допит; «розпалювання конфлікту»; «допущення легенди»; «роздроблення сил та засобів протидіючої сторони» (с. 207-208 дис.). Водночас, у рубриці наукової новизни автором зазначено, що «удосконалено» рекомендації щодо застосування тактичних прийомів допиту підозрюваних під час розслідування крадіжок, учинених злочинними групами (с. 22 дис.). Хочеться почути думку автора щодо тих тактичних прийомів, які були удосконалені.

Наведені вище, в основному дискусійні, положення не вичерпують всієї палітри дискусії, яка, сподіваємось, відбудеться під час прилюдного захисту дисертації. Проте їх наявність, на нашу думку, не знижує рівень проведеного дослідження та його результатів. Проведене дослідження є важливим для розвитку правової науки взагалі, та криміналістики, зокрема. Переважна більшість

піднятих дисертантом проблем та сформульованих ним наукових положень, висновків і рекомендацій заслуговують уваги і підтримки представників правової науки, зокрема криміналістики, практикуючих у сфері кримінального провадження юристів, а також законодавця.

Все викладене дозволяє зробити **загальний висновок** про те, що дисертаційне дослідження «Розслідування крадіжок, учинених злочинними групами» є кваліфікаційною науковою працею, яка виконана особисто дисертантом, розв'язує конкретне наукове завдання, а також є актуальним, завершеним і таким, що має теоретичну і практичну значимість. Відповідає вимогам п.п. 9, 11, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями), а його автор Юлія Вікторівна Висотенко за результатами прилюдного захисту дисертації заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

Суддя Київського апеляційного суду,
кандидат юридичних наук, доцент

Валерій ФІНАГЕСВ